

Els personatges en els bitllets municipals dels Països Catalans 1935-1939

A. TURRÓ I MARTÍNEZ

En la composició dels bitllets locals emesos durant la guerra del 1936-1939 als Països Catalans s'han adoptat les formes i maneres més diverses i al costat dels que hi figura un emblema, un escut, una figura al·legòrica, un detall local o una vista del poble que representen, hi ha els que sols porten imprès el nom del seu municipi i el seu valor nominal sense cap adorn ni dibuix.

En tenim, però, d'altres on s'hi reproduceix el retrat d'algun personatge, ja sigui d'un prohoms local o bé d'una personalitat nacional o encara la d'un líder polític o social, per tal de retre-li homenatge.

És d'aquests darrers que ens volem ocupar en aquest article i dels quals n'és el màxim exponent la veritable galeria de reusencs il·lustres representats en l'emissió de bitllets locals del 14 d'abril de 1937 de Reus, capital comarcal del Baix Camp, de la qual ja ens en vàrem ocupar amb detall en un precedent article publicat a l'*Acta Numismàtica*, núm. 1 de l'any 1971, pàgina 213, sota el títol «Els bitllets de Reus».

I. Veiem que el personatge que ha estat representat més vegades en els bitllets catalans és el president Macià que el trobem il·lustrant els bitllets d'1 pesseta de les Borges Blanques (Garrigues), en els bitllets de l'Espluga Calva (Garrigues) de l'1 d'octubre de 1937 i en la sèrie de Malgrat (Maresme) del 20 de desembre de 1937 (on hi figura conjuntament amb el president màrtir, Lluís Companys) cosa comprensible a causa del simbolisme de l'Avi, com se l'anomenava familiarment. També es volgué honorar el president Francesc Macià en els bitllets de la Generalitat de Catalunya del 25 de setembre de 1937 fent figurar la seva efigie, dibuixada per l'artista barceloní Josep Obiols i Palau, en el valor de 5 pessetes i se n'im-

GRAPOS COL·LECTIVITZADA - BARCELONA

primiren algunes proves, però aquest projecte no fou adoptat i per tant no fou emès. Heus ací una petita biografia del president de Catalunya.

Francesc Macià i Llussà: nat a Vilanova i la Geltrú el 21 d'octubre de 1859, als 15 anys ingressà a l'Acadèmia d'Enginyers Militars de Guadalajara. Als 23 anys obtingué el grau de capità i fou destinat a Lleida, on es casà, el 1888 fou promogut a tinent coronel d'enginyers.

El 25 de novembre de 1905 uns oficials espanyols de la guarnició de Barcelona assaltaren les redaccions dels periòdics *Cu-Cut* i *La Veu de Catalunya* amb el beneplàcit de l'exèrcit, però el tinent coronel Macià s'hi negà i en condemnà l'assalt.

Malgrat les pressions de que fou objecte, a les eleccions del març de 1907 participà en la candidatura de Solidaritat Catalana i fou elegit diputat per les Borges Blanques. Així fou com als 48 anys entrava en la vida política.

La seva situació militar es complicà i decidí separar-se del exèrcit. La seva posició fou objecte d'una gran popularitat i fou reelegit a les Borges en cada legislatura.

El 18 de juliol de 1922, en un acte celebrat al CADCI de Barcelona, fundà el partit Estat Català de cara a treballar per a la independència de Catalunya. Amb el cop d'estat del general espanyol Primo de Rivera del 13 de setembre de 1923, Macià s'hagué d'escapar a França.

A l'exili s'esmerçà en el seu projecte d'entrar a Catalunya amb un cos armat i concentrà els seus homes a Prats de Molló (Rosselló) per on havien de passar la frontera el 30 d'octubre de 1926, però fou denunciat a la policia francesa que frustrà l'acció i detingué Macià i uns cent cinquanta dels seus homes.

Macià fou processat a París i el seu procés tingué un gran ressò internacional. Condemnat a sortir de França, anà a Cuba, on a l'Havana, en una gran assemblea féu aprovar una Constitució de la República Catalana molt avançada per a l'època. Macià no pogué retornar lliurement a Catalunya fins al febrer del 1931 i formà el partit Esquerra Republicana de Catalunya, que conegué un gran triomf electoral a les eleccions del 12 d'abril de 1931 i el dia 14 Macià proclamava la República Catalana des del balcó del palau de la Generalitat i unes quantes hores després a Madrid es proclamava la República Espanyola.

El govern republicà de Madrid pressionà fortament Macià i la II República Catalana es transformà, malauradament, al cap de tres dies, en Generalitat de Catalunya, de la qual Macià fou el president, sota la promesa d'un ampli Estatut d'Autonomia, promesa que després no es complí.

Macià morí a Barcelona el dia de Nadal del 1933 plorat per tot el seu poble.

II. El segon personatge nacional que trobem representat és el del president màrtir Lluís Companys, que ho és en els bitllets locals de Malgrat del 20 de desembre de 1937 on figura al costat del president Macià.

Lluís Company i Jover: nat al Tarròs (Urgell) el 21 de juny de 1882, als nou anys fou dut a Barcelona per a estudiar la carrera d'advocat.

El 1910 s'integrà al partit Unió Federal Nacionalista Republicana. Actiu periodista, fou redactor en cap del diari *La Publicidad* i del setmanari *La Barricada* (1912) i fundà el periòdic *La Lucha*.

Defensor del processats sindicalistes, el 1920 fou reclòs al castell de la Mola de Maó. El 1921 fou elegit diputat a les Corts per Sabadell. Companys fundà el 1921 la Unió de Rabassaires i en dirigí el seu portaveu *La Terra*.

Durant la dictadura espanyola del general Primo de Rivera, fou objecte de persecucions i empresonaments. El 1931 fou un dels promotors del partit Esquerra Republicana de Catalunya, que guanyà les eleccions del 12 d'abril de 1931 i fou elegit regidor de l'Ajuntament barceloní i el dia 14 d'abril proclamà el règim republicà des de la Casa de la Ciutat. Per ordre de Macià ocupà, el mateix dia, el càrrec de governador civil de Barcelona.

Cap de la minoria de l'Esquerra Republicana a les Corts de Madrid, el 1932 intervingué activament en les aspres discussions per l'Estatut de Catalunya. El 14 de desembre de 1932 fou elegit president del Parlament català.

Dirigí l'òrgan del partit ERC *La Humanitat* i col·laborà en el periòdic *L'Opinió*. A la mort de Macià fou designat president de Catalunya l'1 de gener de 1934.

A Madrid les dretes espanyoles guanyaven les eleccions del febrer de 1934 i Catalunya hi veié un perill per a la seva autonomia i es prepararen els fets que culminaren en la revolta del 6 d'octubre en què Companys proclamava l'Estat Català.

Sufocada la rebel·lió catalana per l'exèrcit espanyol, Companys i tot el govern català foren capturats i condemnats a trenta anys de presidi. El 1936 amb el triomf electoral del Front Popular, Companys és alliberat i ocupa de nou la presidència de Catalunya.

Durant la guerra del 1936-1939 causada per l'alçament militar del general

Franco del 18 de juliol de 1936, des de la presidència de la Generalitat Companys dirigí l'esforç de lluita de Catalunya, però a l'esfondrament del front republicà, Barcelona fou ocupada pels feixistes i el gener del 1939 Companys s'exilià a França amb tot el seu govern, on el sorprengué l'ocupació de l'Alemanya nazi, els quals, a petició de Madrid, el detingueren i l'entregaren a les autoritats franquistes de Barcelona on fou condemnat a mort i afusellat a Montjuïc el 15 d'octubre de 1940 a l'edat de cinquanta-vuit anys.

III. El conseller en cap Rafael Casanova és honorat en els bitllets de 25 cèntims del seu poble, Moià (el Bages) en els quals es reproduïx el monument de la plaça del seu nom a Moià, rèplica exacta de l'erigit a Barcelona a la cruïlla de la ronda de Sant Pere amb el carrer d'Ali-Bei, lloc aproximat on caigué ferit, obra de l'escultor Rossend Nobas.

Rafael Casanova i Comes: (1660-1743). Nat a Moià, féu la carrera de dret i es doctorà a Barcelona el 1686. Casanova compartia el fort corrent d'opinió dels catalans d'afavorir la causa del pretendent Carles d'Àustria contra el Borbó Felip V. El 2 d'abril de 1706 un gran exèrcit francoespanyol atacà la capital catalana, però se'n retirà després de cinc setmanes de setge. Casanova, que era membre del Consell de Cent, tingué una gran intervenció en la defensa de la ciutat.

Malgrat l'abandó del aliats, Catalunya decidí continuar la lluita sota la direcció militar del mariscal Villarreal cap de les forces catalanes. El 30 de novembre de 1713 Casanova era nomenat conseller en cap de Barcelona i al desembre esdevenia cap de tot el govern català.

La lluita continuà ferotge i Casanova decretà la mobilització general, rebutjant la proposta de rendició del cap de les forces borbòniques espanyoles i franceses.

L'atac final es produí a dos quarts de cinc del matí del dimarts 11 de setembre del 1714. A les 7 del matí l'enemic, amb la gran superioritat numèrica de 10 a 1, s'havia emparat dels baluards del portal Nou i de Sant Pere.

Casanova tragué de la Casa de la Ciutat la bandera de Santa Eulàlia patrona de Barcelona i capitanejà amb ella un gran contraatac. Durant una hora i mitja es disputà una horrorosa batalla cos a cos. En la lluita Casanova caigué ferit a la cuixa i fou hospitalitzat.

Barcelona, esgotades les seves forces, capitulà després de tretze mesos i mig d'heroica resistència i restà sotmesa a les lleis espanyoles. Temorosos de la repressió enemiga, Casanova fou declarat mort i amagat a casa del seu sogre a Sant Boi de Llobregat on visqué ocult fins al 1719 on, aprofitant una amnistia tornà a exercir d'advocat a Barcelona. Morí a Sant Boi el 3 de maig de 1743.

IV. L'heroi llegendari del timbaler del Bruc està representat en els 3 valors de l'emissió de bitllets que el municipi del Bruc posà en circulació el setembre de 1937 amb la reproducció del seu monument erigit al Bruc del Mig a la carretera de Barcelona a Lleida, obra de l'escultor Frederic Marès.

Ja sabem que la llegenda atribueix la victòria dels sometents catalans sobre la columna de tes mil vuit-cents soldats de l'exèrcit francès, comandats pel brigadier Schwartz, en el combat del dia 6 de maig de 1808 a les collades dels Brucs, a la confusió que creà l'eco del repic del timbal d'un minyó el qual féu suposar als francesos que tenien enfront unes forces molt superiors a les seves i ordenaren la retirada.

La veritat és, però, que l'exèrcit francès que anava de pas cap a Manresa, en ésser atacat, se sorprengué de la presència inesperada d'un exèrcit regular al costat de les milícies dels sometents. Això i el repic de les campanes feren suposar al comandament francès que tenia al davant unes forces molt superiors a les que en realitat hi havia i ordenà la retirada.

V. El popular personatge de Manelic, creat per l'immortal dramaturg català Àngel Guimerà (1947-1924) en la seva magnífica obra *Terra baixa* (1896) i que

ha passat a encarnar les sanes virtuts ancestrals, és representat, tal com figura en el monument obra de l'escultor Josep Montserrat, que Barcelona li alçà al parc de Montjuïc el 23 de maig de 1909, en el bitllets que la Palma de Cervelló (Baix Llobregat) va emetre el 9 de setembre de 1937 i també en les dues boniques sèries de bitllets locals de Ribes de Freser (Ripollès) emeses el 12 de maig de 1937.

VI. Móra d'Ebre, capital de la comarca de la Ribera d'Ebre, en la seva emissió de paper moneda municipal del 10 de juny de 1937 honorà dos dels seus fills predilectes, i representà en el valor de 50 cèntims l'efígie del polític Joan Caballé que fou el promotor del primer pont de Móra sobre el riu Ebre. Essent diputat posà tant d'interès en aconseguir aquest pont i foren tantes les vegades que intervingué en el Congrés de Madrid sobre la qüestió que se'l coneixia pel *diputat del pont*.

En els bitllets d'1 pesseta és l'escultor Juli Antoni Rodríguez i Hernández que hi és representat. Nat a Móra el 1889, fill d'un capità d'infanteria, estudià a Tarragona i Barcelona on visqué uns anys. Es traslladà a Madrid on continuà la seva

formació artística. És conegut arreu per *Julio Antonio*. La seva obra és molt copiosa i en destaca la sèrie de caps i busts que creà amb el nom de *Los bustos de la Raza*. També són seus el monument al compositor Ruperto Chapí a Madrid i el dels *Herois de la Independència* a Tarragona. La seva emotiva i delicada estàtua *Adolescent mort* és una de les seves millors obres.

Morí tuberculós al sanatori de Villa Luz de Madrid el 1919 quan sols tenia 30 anys.

VII. En els bitllets locals de Maials emesos l'1 de juliol de 1937 hi figura el retrat d'Eliseu Salas i Musté, nat a Lloà (Priorat) el 1867 i que fou el mestre del poble del 1899 al 1907 i a petició de la població tornà a exercir el 1910-1911.

Fou un benefactor del poble on promogué importants millores i per raons d'higiene influí a fer desaparèixer una gran bassa on ara hi ha una plaça que en porta

el nom. Fou el nervi creador del Sindicat Agrícola de Maials i fundà la Societat Recreativa on s'agrupà tot el jovent.

Morí a Maials el 10 de juliol de 1918 als 51 anys.

VIII. Als bitllets locals emesos a Puigverd d'Agramunt el 3 de juny de 1937 hi és representada l'efigie del senyor Navall, que segons sembla fou mestre i benefactor del poble on morí el 1905.

No ens ha estat possible d'obtenir-ne cap ressenya biogràfica.

IX. Riudoms (Baix Camp) honorà en la seva reeixida emissió de bitllets municipals del 15-6-1937 el músic Jaume Vidiella i Guinjoan, nat a Riudoms el 1867.

Home d'idees liberals i catalanistes, músic i compositor de mèrit, fou director de la banda de música local i compongué una bona quantitat de valsos i marxes.

Morí al seu poble natal el 3 de gener de 1917 i tota la població s'associà al dol. Un carrer de la vila en porta el nom.

X. Per ultimar la relació dels bitllets locals emesos a Catalunya durant la Guerra Civil que reproduïen el retrat d'un personatge a títol d'homenatge, cal esmentar un cas forà curiós i és que en els bitllets d'1 pesseta de Santa Perpètua de Mogoda (Vallès Occidental) emesos el 2 de maig de 1937 hi apareix la bonica cara d'una xamosa nena que, segons sembla, és la filla de Jaume Ventura, alcalde de la població en aquella època.

Els nostres germans del País Valencià també han honorat, en algunes de les seves emissions de paper moneda local, alguns personatges importants.

XI. A Albaida (Vall d'Albaida) en els seus bitllets de 25 i 20 cèntims i d'1 pesseta emesos el 1937 s'homenatja el líder socialista espanyol Pablo Iglesias i en reproduïxen el retrat.

Pablo Iglesias Posse va néixer a Ferrol (Galícia) el 18 d'octubre de 1850, fill

d'una família obrera va passar la seva infància en un asil. Treballà en una impremta de Madrid i als 19 anys ingressà en la Federació madrilenya de l'Associació Internacional del Treball i des de llavors mai se separà de les lluites obreres. El 1871, als 21 anys, fou nomenat secretari de la comarca del Nord de l'Associació Internacional.

Fou un dels promotors del Partido Socialista Obrero Español que el va elegir diverses vegades diputat per Madrid. Prengué part en nombrosos congressos socialistes.

Fou redactor del setmanari *La Emancipación* (1872), col·laborà en diversos periòdics i dirigí el diari *El Socialista*, òrgan del seu partit.

A causa de les seves idees fou empresonat i perseguit moltes vegades. Delicat de salut, morí a Madrid el 1925 essent president del Partit Socialista.

Pablo Iglesias fou també homenatjat en els bitllets de 50 cèntims emesos l'1 de febrer de 1937 a Oriola (el Baix Segura) que en reproduïxen el retrat.

XII. Borriana, cap de la comarca de la Plana Baixa honorà el famós escriptor fill del poble Martí de Viciano i van reproduir-ne el retrat en els bitllets emesos l'1 de desembre de 1937.

Rafael Martí de Viciano nasqué el 1502, fou patge del rei Ferran el Catòlic.

Estudià la carrera de dret a València, exercí de notari i fou governador de la ciutat.

És autor d'una notable crònica històrica del País Valencià escrita en català però que ell mateix traduí al castellà. Aquesta versió es titula *Crónica de la Inclita y Coronada Ciudad de Valencia y su reino*. L'obra consta de quatre volums editats entre el 1533 i el 1566, els tres primers a València i el quart a Barcelona. Aquest quart volum parla de la revolta de les Germanies de València en la qual morí el seu pare.

El 1574 Viciano publicà una altra gran obra *Libro de alabanzas de las lenguas hebrea, griega, latina, castellana y valenciana* amb tons molt elogiosos per a la darrera (la seva).

També publicà, entre altres, *Libro de la nobleza e hidalguia, armas y blasones*. Se'n desconeix la data exacta de la mort, que sembla fou el 1582.

XIII. A Elx, capital de la comarca del Baix Vinapoló, són dos els personatges honorats, un de pedra i l'altre de carn i ossos, i són reproduïts en els bitllets d'1 pesseta emesos pel Sindicat de l'Art Tèxtil local el 30 de juny de 1937: la famosa estàtua de la Dama d'Elx i el retrat del polític socialista espanyol Largo Cabañero.

La Dama d'Elx és un famós bust de dona, de pedra, trobat el 1897 a Elx el qual ha esdevingut el símbol de la vila. Es tracta d'una obra mestra de l'art ibèric i representa una dama de caràcters ètnics netament mediterranis. Les seves joies acusen una marcada influència oriental, i la seva policromia suggereix de compararla amb l'art grec. Actualment, aquest bust es troba al Museo Arqueológico Nacional de Madrid.

Francisco Largo Caballero nasqué a Madrid el 15 d'octubre de 1869, als 20 anys ja es va afiliar al Partit Socialista i el 1904 va deixar el seu ofici d'estucador per intervenir activament en la política del seu partit del qual ocupà la direcció i a més fou secretari general de la central sindical UGT. Organitzà la vaga revolucionària del 1917 i fou condemnat a cadena perpètua, però després amnistià.

Fou regidor i diputat a les Corts en diverses ocasions i fou conseller d'Estat durant la dictadura del general Primo de Rivera (1924).

Va ésser nomenat ministre de treball del primer govern de la República espanyola (1931). Malgrat que representava l'ala moderada del seu partit, amb motiu dels fets d'octubre de 1934 passà a dirigir la fracció més esquerrana.

Als primers mesos de la Guerra Civil s'incrementà la influència de la UGT i Largo Caballero fou nomenat ministre de la guerra i president del Consell de Ministres (setembre de 1936) càrrecs dels quals va dimitir el maig del 1937.

A la fi de la guerra amb la victòria dels franquistes, el 1939 s'exilià a França on, el 1941, fou deportat pels nazis a Alemanya i alliberat pels aliats el 1945.

De salut delicada, agreujada per les privacions dels camps de concentració nazis, morí a París el març del 1946.

XIV. Xàtiva, capital de la comarca de la Costera, reproduïx en la seva emissió de bitllets del 5 de juny de 1937, dos importants personatges fills del poble, el creador del sistema Martí de taquigrafia en els bitllets de 50 cèntims i el pintor Ribera en els d'1 pesseta.

Francesc de Paula Martí i Móra va néixer el 1761. Fou gravador, taquígraf i literat. Escriví moltes obres, entre elles *El día 2 de mayo*, *La Constitución Vindcada* i gravà les làmines de l'obra *Ensayo Sobre el Origen y Naturaleza de las Pasiones* (Madrid 1800).

Però el que ha donat més fama a Martí és haver estat el més notable introductor de la taquigrafia a la Península, en crear el mètode que porta el seu nom. Fou director de l'Escola de taquigrafia de Madrid (1803) i escriví diverses obres sobre

aquesta especialitat, la principal de les quals és el *Compendio de Taquigrafia Española*, editat a Madrid posteriorment a la seva mort. Madrid li ha erigit un petit monument al parc del Retiro. Morí a Lisboa (Portugal) el 1827.

Josep de Ribera i Cucó fou un genial pintor nat a Xàtiva el 1591, però resident a València. El 1916 s'establí a Nàpols (Itàlia) on es féu famós amb el sobrenom de *lo Spagnoletto*. Entre les seves obres pictòriques més importants notem *Sant Jeroni* (1926), *Martiri de Sant Andreu* (1628), *El Coix* (1642) i moltes altres en les quals s'aprecia l'evolució del seu art. Fou també un excel·lent gravador.

Les seves obres estan escampades pels museus de Budapest, Sant Petersburg, Nàpols, París, Nova York, Roma, València, etc., però la sèrie més important es conserva al museu del Prado de Madrid.

Després d'haver gaudit d'elevades proteccions i fama, caigué en desgràcia i en el deshonor a causa de la seva filla i morí pobre a Posilipo, barri de Nàpols el 2 de setembre de 1652.

València l'ha honorat aixecant-li una estàtua.

XV. Oriola, capital de la comarca del Baix Segura ha homenatjat en els seus bitllets locals emesos l'1 de febrer de 1937 el president en exercici de la República Manuel Azaña fent figurar el seu retrat, dibuixat a la ploma per l'artista Foriana en el valor d'1 pesseta.

Manuel Azaña y Díaz, nat a Alcalá de Henares (Madrid) el 10 de gener de 1880, el 1900 es doctorà en dret a la Universitat de Madrid. Fou secretari de l'Ateneu de Madrid (1913-1919) del qual fou elegit president el 1930. Ha publicat força llibres i novel·les. El 1925 fundà l'Agrupación Acción Republicana.

A la caiguda de Primo de Rivera fou un dels signants del pacte de Sant Sebastià (17 d'agost de 1930). En proclamar-se la República formà part del govern provisional com a ministre de la guerra.

Arran de la insurrecció del 6 d'octubre de 1934, malgrat que no hi estava compromès, fou empresonat.

La victòria del Front Popular a les eleccions del febrer del 1936 portà de nou Azaña a la direcció del govern i el maig del mateix any fou elegit president de la República, càrrec que exercí fins al febrer del 1939 en què, a la derrota de la República, s'exilià a França. Morí a Montalbà el 1940.

XVI. El Toro (l'Alt Palància) honorà en els seus bitllets emesos el 18 de gener de 1937 dos lluitadors antifeixistes, Hans Beimler en el valor d'1 pesseta i a Buenaventura Durruti en el valor de 5 pessetes.

Hans Beimler nasqué a Waldthurn (Alemanya) el 1895 i fou un destacat lluitador i dirigent del Partit Comunista alemany, al qual ingressà el 1918. Fou diputat al Reichstag el 1932-33. Detingut pels nazis fou internat al camp de concentració de Dachau d'on s'escapà i s'exilià. Arribà a Barcelona el 5 d'agost de 1936 en plena Guerra Civil i organitzà la Centúria Thälmann dins les Brigades Internacio-

nals. Combaté al front d'Aragó i el novembre de 1936 anà, amb la seva columna al front de Madrid on, l'1 de novembre de 1936, una bala li travessà el cor.

Buenaventura Durruti Domingo, nat a Lleó el 1896, fou un destacat dirigent anarquista i participà en nombroses accions i complots contra el rei Alfons XIII, fou empresonat diverses vegades i s'exilià a diversos països de l'Amèrica llatina i a França. A la proclamació de la República espanyola, el 1931 tornà a Barcelona on va participar en diverses accions insurreccionals per les que fou empresonat. Sortí de la presó el 1935 i el 17 de juliol de 1936 organitzà la defensa contra l'alçament militar espanyol a les barriades de Barcelona lluitant als carrers i col·laborà en l'assalt a les Drassanes.

Fou el responsable d'una columna per marxar sobre Saragossa i atacà diverses localitats aragoneses. El 13 de novembre de 1936 anà, amb la seva columna al front de Madrid on morí el dia 19 davant la Ciutat Universitària. Malgrat que la

seva mort no ha quedar mai prou aclarida, el seu enterrament a Barcelona tingué un gran ressò popular.

XVII. Sols coneixem una població de la Franja de Ponent que hagi honorat en el seu paper moneda local una personalitat del país i és Graus, capital comarcal de la Ribagorça Occidental que fa figurar en els seus bitllets d'1 pesseta emesos el 28 d'agost de 1937, en un excel·lent dibuix, el monument que aixecà, en una de les seves places, a la memòria del polític i escriptor Joaquín Costa.

Joaquín Costa y Martínez, nat a Montsó el 14 de setembre de 1846, fou advocat, escriptor i polític que lluità contra el caciquisme. Ha publicat diverses obres de dret polític i fundà la Cámara Agrícola del Alto Aragón. A la placa del seu monument s'hi llegeix «Despensa y Escuelas» un dels emblemes de la seva actuació política.

Fou conegut amb el sobrenom del *lleó de Graus*, poble on es retirà el 1903 i on morí el 8 de febrer de 1911.

A la nostra coneixença cap més poble dels Països Catalans ha fet representar algun personatge en el seus bitllets locals emesos entre el 1936 i el 1939.

